

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования
«Полоцкий государственный университет»

Романо-германская филология,
Контексты культуры
и литературные связи

Международный сборник научных статей

Новополоцк
2017

Редколлегия:

А.А. Гугнин – доктор филологических наук (отв. ред.);
Д.А. Кондаков – кандидат филологических наук;
Т.М. Гордеенок – кандидат филологических наук;
Р.В. Гуревич – доктор филологических наук;
Г.Н. Ермоленко – доктор филологических наук;
Е.А. Зачевский – доктор филологических наук;
З.И. Третьяк – кандидат филологических наук;
Н.Б. Лысова – кандидат филологических наук;
С.М. Лясевич – кандидат филологических наук;
С.Ф. Мусиенко – доктор филологических наук;
М.Д. Путрова – кандидат филологических наук;
Л.Д. Синькова – доктор филологических наук;
И.А. Чарота – доктор филологических наук.

Рецензенты:

кандидат филологических наук, профессор,
заведующий кафедрой зарубежной литературы МГЛУ Ю.В. Стулов,
кандидат филологических наук, доцент,
заведующий кафедрой перевода БГУ Д.О. Половцев

Романо-германская филология. Контексты культуры и литературные связи : междунар. сб. науч. ст. / Полоцкий гос. ун-т ; редкол.: А.А. Гугнин (отв. ред.) [и др.] – Новополоцк, 2017. – 352 с.
ISBN 978-985-531-572-9.

В настоящем международном научном сборнике, продолжающем предыдущие издания (2011 и 2013 гг.) кафедры мировой литературы и иностранных языков Полоцкого государственного университета, публикуются статьи по актуальным вопросам романо-германской и славянской филологии, методологии литературоведческих исследований, методике преподавания гуманитарных дисциплин. Особое внимание в данном сборнике уделено проблемам конкретно-исторического изучения литературных взаимосвязей, а также философским, социальным и литературоведческим аспектам изучения проблемы войны и мира.

УДК 82.0(082)
ББК 83.3(4)я43

**«НЯЗРУЧНАЯ» ПРАЎДА Ў АПОВЕСЦІ
ВАСІЛЯ БЫКАВА «ПАКАХАЙ МЯНЕ, САЛДАЦК...»**

Н.Г. Апанасовіч

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, Беларусь

Аповесць В. Быкава «Пакахай мяне, салдацік...» (датуемая 1995 годам) стала своеасаблівай эстэтычна-аналітычнай панарамай поглядаў пісьменніка 90-х гадоў, увасабленнем яго гуманістычнага светапогляду, своеасаблівым пераходным мастком паміж добра знаёмай нам «быкаўскай аповесцю» і напісанымі з новых ідэйна-мастацкіх пазіцый апавяданнямі, а надалей і прытчамі. Імкненнем да філасафічнасці, аналітызму, выразнай экзістэнцыйнай скіраванасцю, характэрнай для ўсёй творчасці В. Быкава, адзначана і аповесць «Пакахай мяне, салдацік...». Невялікі па памеры твор, здзіўляе панарамнасцю ахопу «нязручнай», у многім «утоенай» праўды пра вайну і савецкую рэчаіснасць, стаў яшчэ адным прысудам сістэме. «Усё больш відавочным становіцца тое, што творчасць Быкава – гэта не толькі і не столькі адлюстраванне гістарычнай праўды пра Другую сусветную вайну і ўжо не адно ўсяго шматгадовае супрацьстаянне талітарызму ва ўсіх яго жажлівых мадыфікацыях» [1, с. 11].

Аповесць «Пакахай мяне, салдацік...» увасобіла ў сабе ўсе характэрныя рысы і асаблівасці быкаўскай аповесці, разам з тым ідэйна-тэматычна звязана з шэрагам апавяданняў сярэдзіны 90-х гадоў («Зенітчыца», «Палкаводзец», «Пагорак», «Падоранае жыццё», «Палітрук Каламіец», «Кацюша» («Полымя» – 1995. – № 5 і інш.). Падзеі ў аповесці адбываюцца ў апошнія дні вайны, у ваколіцах аўстрыйскага гарадка. Верны сабе ў выбары ваеннай тэматыкі, за сюжэтастваральную В. Быкаў выбірае гісторыю нечаканага і трагічнага кахання двух маладых людзей: лейтэнанта, камандзіра ўзвода супрацьтанкавых гармат Змітрака Барэйкі да Франі, зямлячкі, выпадкам лёсу закінутай у замежжа.

Свой аповед пісьменнік вядзе без сенсацыйных навацый, стрымана, шчыра, праўдзівая, ні на крок не адступаючы ад сваёй пісьменніцкай пазіцыі.

Нягледзячы на трагічны фінал (забойства галоўнай гераіні і яе гаспадароў), мы не знойдзем ў творы знаёмай па папярэдніх творах аўтара экстрэмальна-памежнай сітуацыі, яе замяняе мноства сітуацый жыццёвага выбару, якія істотна дапаўняюць і без таго сутнасна экзістэнцыйную прастору ваеннай рэчаіснасці. Менавіта праз такое разгортванне аповеду, як бы не ў прамую, без акцэнта, аўтар выяўляе сутнасныя рысы сваіх герояў, раскрывае панараму ваенна-савецкай рэчаіснасці. Спрыяе гэтаму і тое, што аповед вядзецца ад імя вельмі маладога, нягледзячы на вайсковы статус, Змітрака Барэйкі.

Разам са скалечанымі лёсам галоўнымі героямі, «з адрэзаным дзяцінствам» [3, с. 71], мы будзем назіраць, разважаць і адкрываць для сябе іншую рэчаснасць, з усімі малапрыемнымі, малаганаровымі з’явамі, «нязручнай праўдай», якія так псуюць бліскучую карціну савецкай перамогі.

Трэба сказаць, што пісьменнік, як і заўжды, імкнецца да максімальнай аб’ектыўнасці, ні ў якім разе не гоніцца за сенсацыйным або скандальным разаблачэннем: «В. Быкаў пра ўсё піша вельмі дакладна і пераканальна, з той мастакоўскай выверанасцю, за якой выразна праглядае нявыдуманая праўда часу, праўда абставін, рэалістычна ўзноўленых ва ўсёй іх складанасці» [2, с. 74]. Рэалістычнасць дасягаецца не толькі ўвагай да незаўважных штрыхоў да побытавых «дробязяў» (начышчаныя дзвярныя ручкі аўстрыйскіх дамоў, прыгожыя ўладкаваныя катэджы; з усіх сяржантаў толькі Пятрушын «фарсіў» у добрых храмовых ботах, нямецкія салдаты накрываліся коўдрамі, а нашы – плашч-палаткамі і інш.), а можа найперш праз адлюстраванне складу ўдзельнікаў ваенных падзей, асаблівасцяў узаемаадносін не толькі паміж савецкімі воінамі, але і іх узаемаадносін з гараджанамі, войскамі-саюзнікаў і г.д.

Пагружаюць у супярэчлівую астмасферу ваеннай рэчаіснасці дакладна вывераныя апісанні, «да-сведчанага ва ўсіх рэаліях вайны, яе побыту, яе штодзеннасці» [2, с. 81] былога франтвіка. За ўбачанай некаторымі крытыкамі залішняй апісальнасцю і спрошчанасцю быкаўскага стылю, хаваецца бліскучае адчуванне слова, строга выверанасць мастацкай фактуры мовы, дзе трэба ёмка аднаслоўнай, дакладна пераканальнай, дзе можна рэалістычна-грубаватай, дыялектна насычанай, іранічна-тужлівай. Усё гэта надае моўнай прасторы твора прытчавую абагульненасць, шматзначнасць, афарыстычнасць.

Праўдзівая і адкрыта паказвае В. Быкаў жахлівыя і пагрозлівыя вайсковыя рэаліі, ускладненыя абсурдным пошукам ворагаў сярод сваіх. Ілюструе гэты жахлівы бок савецкай сістэмы ў творы найперш дзейнасць палкавога асабіста, «упаўнаважанага страхавітага “смерша”» [3, с. 34], які не рызыкаваў сваім жыццём ў адкрытым баі, а на «маршах ці фармоўках» [3, с. 34], нешта выведваў, некага падазраваў, камусь рыхтаваў прысуды [3, с. 68]. Звязаная з гэтым абстаноўка надзвычайнай падазронасці, рэальнай небяспекі быць рэпрэсаваным ад выказаных думак (што і здарылася з камандзірам ўзводу Лежнеўскім, які, на падпітку, паразважаў аб несправядлівасці да акружэнцаў). Неаднаразова будзе звернута ўвага на бязглуздасць, самадурства начальства, (паратункам ад якога быў абстрэл), нахлебнікаў-камсоргаў ці парторгаў [3, с. 43], якім было звычайна ваяваць чужымі рукамі, «за кошт чужых жыццяў» [3, с. 79]. А гэта ў сваю чаргу параджала амаральнасць, разбэшчанасць, беспрынцыпнасць сярод салдат, грабёж, які пры-

кываецца трафейнымі здабыткамі, п'янства, разбой. Усё гэта з'яўляецца ілюстрацыяй прыкрых з'яў, не прыдатных да выяўлення не толькі савецкага воіна, але і любога чалавека.

З жаночага «малапрыемнага» ракурсу (праз гісторыю галоўнай гераіні Франі), В. Быкаў раскрывае партызанскую тэму. Разам з мужнасцю і гераізмам, на прасторах парцізанскага супраціўлення сустракаліся шматлікія з'явы ўладнай разбэшчанасці, амаральнасці і бесчалавечасці. Падкрэсліваючы і гэты, затытваемы бок падпольнага жыцця В.Быкаў піша: «У партызанах, расказвалі некаторыя, хто там быў, для начальства наогул рай – рабі што хочаш. Камандаванне далёка, аж у Маскве, па радыё вешай яму локшыны на вушы – ня прыйдзе, не праверыць. Во і рабілі подзвігі з гэткамі во дзяўчаткамі, якіх па адной і дзясяткамі кідалі ў пашчу вайны. Новых заўжды хапала – яны любілі радзіму і ляцелі на вайну, бы матылькі на агонь» [3, с. 79].

І разам з тым шчыра і адкрыта, не шкадуючы эмоцый апісвае пісьменнік і пачуццё радасці ад перамогі: «... радасцю займалася салдацкая істота, сонцам асвятляўся ўвесь белы сьвет. Гэта ж трэба – скончылася вайна, і ты жывы! Цябе не забілі. Ты будзеш жыць доўга, доўга. Ня будзеш трэсьціся ў зямлі і чакаць апошняга свайго выбуху. Ты вернешся дамоў...» [3, с. 59]. З вялікай павагай ставіцца В. Быкаў да мужнасці, сяброўскай падтрымкі, сумленнай і самахвярнай працы шараговых вайны: гэта і вобраз мужа Мядзведзева, які сваім правільным камандзірскім рашэннем выратаваў гармату, і ўсіх падначаленых, калі апынуліся ў акружэнні, гэта і спрытны, смелы Сцяпанаў, які здолеў прабрацца праз нямецкія танкі па дапамозе, за што і атрымаў ордэн, гэта і сціплы, шчыры, Кананок, у якога на канец вайны не аказалася ніводнай ўзнагароды: «Праваяваў усю зіму побач з усімі, як і ўсе трываў пад агнём, але во – не заслужыў. Бо малады і сціплы. Хаця галоўнае – заслужыў жыццё, ці гэта не найбольшая ўзнагарода для кожнага салдата?» [3, с. 92].

Малюніча і праўдзіва, з эмацыянальным узрушэннем адлюстравана братанне савецкіх воінаў з арміяй саюзнікаў-амерыканцаў, раскаваных, шчырых, лёгкіх на кантакты: «Наўкола гуў, гаманіў, мітуціўся салдацкі натоўп. Салдаты нашай ды іншых батарэяў палка перамяшаліся з амерыканскімі, якіх прымалі сапраўды як братоў, – гаманілі, абдымаліся і пілі разам зь імі» [3, с. 92].

Такі праўдзівы, панарамна-праблемны разгляд рэчаіснасці ідзе не толькі ад імкнення раскрыць і паказаць ваенную рэчаіснасць такой, якой яна было насамрэч, але і тоіць ў сабе глыбокае веданне жыцця, чалавека, яго псіхалогіі, дазваляе гаварыць пра тое, што ўдзельнікамі вайны былі людзі звычайныя: ахвярныя і баязліўцы, мужныя і прыстасаванцы, помслівыя і шчырыя, розныя, а іх чалавечая сутнасць выяўленая вайной, не залежала ад партыйнай прыналежнасці, нацыянальнасці, узросту.

Нечакана для савецкага чалавека, спагадлівых, разумных, прыстойных людзей можна было сустрэць і ў варожым замежжы. Такімі, дарэчы, і аказаліся аўстрыйскі прафесар біялогіі Шарф і ягоная жонка Сабіна, гаспадары Франі, якія паступова сталі ёй за бацькоў. Нягледзячы на шыкоўны катэдж, атрыманы ў спадчыну, у вайну яны жылі цяжка, згубіўшы на фронце сына. Яны ненавідзяць фашызм, праўда і ад савецкай улады добра не чакаюць. (І на гэта былі прычыны: савецкія вайскоўцы неаднаразова спрабуюць адабраць катэдж, акрамя таго ўжо прыйшлося больш за чатыры гадзіны адказваць на пытанні прадстаўнікоў «органаў»). Стрыманыя, сталыя, адукаваныя, яны глядзяць на вызваліцеляў незаіздэлагізаваным, а значна больш аб'ектыўным позіркам. Таму і палюхае іх будучыня, разам з радасцю перамога прыносіць і трывогу.

Менавіта прафесар Шарф прамаўляе ў аповесці самую цяжкую для ўспрымання фразу: «...рускія павінны зразумець, што фашызм і камунізм ёсць два канцы адной палкі» [3, с. 62]. Спалохала і здзівіла тады выказаная думка Змітрака Барэйку: «Гэтыя развагі я чуў упершыню, і яны здаліся мне дзіўнаватымі – адной палкай мераць Расею і Нямецчыну. У нас гэткамі чынам ніхто не разважаў...» [3, с. 62]. Магчыма, такая выснова наўрад-ці прагучала б у час вайны нават са слоў іншаземцаў, для такой высновы трэба было саспець, яе трэба было пережыць праз ўласны вопыт, яна вымагала абстрагавання ад усеагульнага ідэалагічнага ціску, ды і, урэшце, уласнай смеласці аналізаваць, думаць, працаваць душэўна, сярод атэістычнай прапаганды імкнучца да спасціжэння духоўных ісцін. Бянтэжыць, палюхае гэтая выснова і сёння праз столькі гадоў не толькі былых удзельнікаў вайны-ветэранаў, але і прадстаўнікоў пазнейшых пакаленняў, народжаных у мірны час, напрамую не знаёмых з дзеяннем таталітарнай машыны.

За шчырасцю такой збянтэжанасці Змітрака Барэйкі бачыцца і сам тагачасны В. Быкаў. Галоўны герой адносіцца да той катэгорыі насельніцтва, якая добра бачыць, заўважае, ведае, часам нават абурецца (ціха, сам-насам), але лічыць за лепшае так далёка не заглядваць, а прымаць усё як ёсць, успрымаць абсурдную і небяспечную рэальнасць як жahlівае, але неабходнае зло на шляху да светлай будучыні: хлопец – тыповы прадукт свайго часу. Пасля размоў з Франяй пра Бога Змітрак шчыра сабе прызнаецца «Я неяк пра тое ня думаў» [3, с. 71]. Праўда, ў яго, вайскоўца, ёсць апраўданне: да вайны быў занадта малады для такіх думак, а ў час вайны проста не было калі: «Але пра што былі тыя размовы? Пра нашу праклятую вайну, пра несправядлівасць начальства. Пра артылерыю ды нямецкія танкі, як іх падбіваць. Пра жыццё мы наогул не гаварылі, можа, таму, што яго ў нас яшчэ не было. Не было ў нашым кароценькім мінулым, а на будучае мы ня надта спадзяваліся. Нам часта было незразумела як дажыць да

вечара, дзе ўжо было разважаь пра Бога» [3, с. 79]. Штодзённая небяспека спрашчала светаўспрыняцце і зводзіла яго да выканання доўгу (а часам і бязглуздых загадаў), ды вымярала ўсё па мерках ваеннага часу праз смерць. Ён добра ведаў і бачыў адваротны бок вайсковай рэчаіснасці, ды і сам меў небяспечныя «плямы» з пункту погляду чысціні біяграфіі (бацькі пражывалі на акупаванай тэрыторыі, сам трапіў у акружэнне, з якога выйшаў жывым, хаця і разам з групай, да ўсіх мінусаў дадалося яшчэ і знаёмства з зямлячкай-замежніцай). Але да часу спакойна мог з гэтым жыць, бо найперш важна было, які ты вайсковец.

Адкрыццё і ўсведамленне пачало прыходзіць разам з каханнем, праз шчырыя і хвалюючыя размовы з любай дзяўчынай Франяй. І калі Змітрака Барэйку можна сімвалічна атажасмаляць з аўтарскім светапоглядам ваеннага часу, то Франя ў многім – гэта В. Быкаў сучасны.

З вялікім замілаваннем малое беларускі пісьменнік гэты вобраз, давяраючы свае самыя патаемныя думкі меркаванням гэтай зусім юнай, неверагодна спакутаванай лёсам, герайні. Калі развагі Змітрака аб жыцці і рэчаснасці добра перасыпаны грубаватай, размоўнай лексікай, то ў апісанні Франі В. Быкаў абавязкова ўжывае словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі. Бо Франя гэта і юнацкае адкрыццё, і шчырае замілаванне, і своеасаблівая туга-ўспамін ад імя многіх маладых, пазбаўленых вайной першаадкрыцця кахання.

Франя такі ж тыповы выхаванец савецкай сістэмы, як і Змітрок (маці – шчырая камуністка, сярод найважнейшых якасцяў будучых жаніхоў сям’і пад ўвагу маці бралася і партыйнасць, праз патрыятычнае памкненне пайшла ў партызанскі атрад, з якога ледзь вырвалася). З павагай адносіцца аўтар да Франі, якая ў выніку жыццёвых «звышчалавечых» выпрабаванняў не ачарсцвела душой, не згубіла імкнення да дабрыві і міласэрнасці. «І ўсё ж яна ёсьць, дабрывя. Я во ўспамінаю сваю грушаўскую гаспадыню. Ды і на Чэрвеньшчыне... Дык і ў Нямецчыне ёсьць» [3, с. 77]. Не згадзіцца яна са Змітраком, што дабрыві ў вайну не можа быць.

А выпрабаванняў на яе дзявочую і вельмі кароткую долю выпала зашмат: рэпрэсаваны бацька, ад якога адмовіліся ў імя будучыні сям’і, у партызанскім атрадзе ёй прыйшлося бараніцца не толькі ад ворагаў, але і ад сваіх. Нязгода з гвалтам, разбэшчанасцю, адмова рабіць явачную кватэру ў гаспадыні цёткі Мар’і, якая пражывала там з трыма малымі дзецьмі, прымусіла збегчы з атрада, а потым хавацца ад «патрызанскай» помсты. Відаць, не толькі з беспрасветнасці, але і з удзячнасці, яна ахвярна згаджаецца адправіцца ў Германію фактычна на верную пагібель, замет дачкі гаспадара, у якога кватаравала. Франя здольна ацаніць і быць удзячнай за добрыя адносіны, клопат Шарфам.

Яна вытрымлівае жыццёвыя выпрабаванні не губляючы сваёй чалавечай сутнасці. Ад прыроды ўважлівая, разумная, трапіўшы ў іншы свет, да іншых людзей, у якіх «былі нейкія свае адносіны да вайны і жыцця» [3, с. 49], яна разам з тым атрымала магчымасць паглядзець на ўсё, што з ёй адбылося, на папярэдняе жыццё з іншага боку. Можа таму ў яе развагах і высновах найбольш важнае, сутнаснае, не толькі пра вайну, але і пра мір, шчасце, жыццё, Бога. Па-іншаму, больш глыбока і асэнсавана яна разумела многае, што Змітраку здавалася простым: «Радасць. Аднак небезаглядная» [3, с. 53], «Усё ж яно шчасце, яно падманлівае. Гэта няшчасце – назаўсёды» [3, с. 70], «Няшчасная дзяўчына разумнай ня будзе. Гэта хлопцы на горы вучацца. А дзяўчыну гора зьядае. І розум яе і прыгажосць» [3, с. 77].

Дайшла яна ў сваіх развагах і да найважнейшай высновы, прынцыповага пытання і для аўтара «Але ці магчыма бяз Бога жыць?» [3, с. 78]. А калі жыць без Бога, як жылі, то як не страціць галоўнае? «А што ж галоўнае? Чалавечнасць, во што. Тое, што ідзе ад Бога, а не ад д’ябла» [3, с. 78]. З глыбіні гэтага разумення па іншаму бачыцца і вайна: «... усе ўсіх забіваюць. Партызаны б’юць немцаў, немцы б’юць усіх без разбору. Жыць стала нельга» [3, с. 53]. Па-іншаму ацэньваецца і савецкая рэчаіснасць з бясконцай барацьбой з ворагамі: «Ведаеш, даволі паспяхова елі. Клясавая барацьба – хіба ня тое ж самаедства? Хаця нас, можа, ратуе, што нас многа. Ня надта хутка можна адзін аднаго зьесці» [3, с. 78].

Менавіта Франя, яе развагі паступова падштурхнуць Змітрака да перасэнсавання ўсяго што бачыў, назіраў, ведаў: «... пачаў адчуваць, што мае ранейшыя, звыклыя на вайне меркі трохі захісталіся, сутыкнуўшыся з іншаю, не знаёмаю дагэтуль рэальнасцю» [3, с. 51].

Развагі аб сутнасных, найважнейшых рэчах у аповесці не падаюцца як ісіціна ў апошняй інстанцыі. Героі В. Быкава даходзяць да іх як бы неўзнарок, адкрываючы адзін аднаму розныя бакі жыцця, а разам з гэтым нараджаючы і новае разуменне. Жяхлівы фінал аповесці з гвалтоўным забойствам Франі і Шарфаў, не проста верне Змітрака ў бязлітасную, непрадказальную і бесчалавечную ваенную рэчаснасць, стане сімвалам той недапушчальнай мяжы, за якой мы маем небяспеку застацца, калі не здолеем «вывернуць душу» і здабыць страшныя ўрокі.

Менавіта праз развагі, сумніў, погляды і перакананні, здаецца, скіроўвае нас В. Быкаў да сутнасных пераменаў ў свядомасці. Адкрытая праўда не дзеля спекуляцыі і ачарнення перамогі, а дзеля асэнсавання, перасцярогі. Калі шлях да «светлай» будучыні пралягае праз подласць, прыстасавальніцтва, здрадніцтва, калі ён аплочаны сотнямі лёсаў і жыццяў, то ці «не памылілся» мы з выбарам? Ці не згубілі на гэтым шляху галоўнае – чалавечнасць? Беларускі пісьменнік, як выхаванец савецкага часу, франтавік,

сумленны грамадзянін ўскладае на сябе важны і адказны абавязак у захаванні і раскрыцці праўды будучым пакаленням, якой бы «нязручнай» і «непрыемнай» яна не была.

Нягледзячы на некаторыя відавочныя дэталі біяграфіі аўтара, выразна адчувальны аўтарскі голас, аповесць «Пакахай, мяне салдацік...» ніяк нельга назваць аўтабіяграфічнай. Хутчэй яна з'яўляецца яскравым люстрам духоўнай эвалюцыі самога аўтара, для якога выясвятленне і прыняцце ўзнятай праўды было няпростым, не столькі, як былому савецкаму воіну, выхаванцу савецкай дзяржавы, сколькі як чуйнаму, сціпламу, сумленнаму і адказнаму чалавеку, патрыёту і грамадзяніну сваёй краіны. Адказнасць за такую пазіцыю дапаўняецца глыбіней хрысціянскага асэнсавання. У гэтай аповесці В. Быкаў ужо фактычна не хавае свайго асабістага стаўлення да пытання веры: «А ці магчыма бяз Бога жыць? Ніводзін народ, нават самы адсталы, не жыве бяз Бога. Мабыць гэта немагчыма. Бяз Бога, ён проста сам сябе звесць» [3, с. 78]. Менавіта дзеля шчырага, сапраўднага пакаяння патрэбна веданне, без асэнсаванага і адказнага ачышчэння немагчыма адказае выратаванне.

Аповесць, як і, фактычна і ўсе ваенныя творы В. Быкава, заканчваецца трагічна: гвалтоўнай смерцю Шарфаў і галоўнай гераіні Франі. Трагізм і несправядлівасць звычайнай для вайны з'явы (смерці) В. Быкаў ўзмацняе і падкрэслівае тым, што адбылося гэта з закаханымі, якія ў горы, няшчасці, шматлікіх выпрабаваннях выпакутавалі сваё будучае шчасце («асабліва, калі табе трошкі за дваццаць, і ўпершыню за вайну з'явілася спадзяванка выжыць») [3, с. 29]. У выніку трагедыі напярэдадані перамогі, загінулі тыя, хто і так моцна пацярпеў ад ваеннай машыны. Аўтар не называе нам імёнаў забойцаў, даючы выразныя і відавочныя намёкі на прыналежнасць гвалтаўнікоў да савецкага войска. Тым самым падкрэсліваючы сваё глыбока чалавечае разуменне антыгуманнай сутнасці вайны, якая раўняе ўсіх, і пераможцаў, і пераможаных да стану ахвяр. «Гэты быў вынік бязладдзя, народжанага вайною, якая і ў стане пераможцаў разбурае душы тых, хто не лічыў для сябе абавязковымі чалавечую прыстойнасць, дабрыню і спагадлівасць» [2, с. 79].

Аповесцю «Пакахай мяне, салдацік...», як і многімі іншымі творами, В. Быкаў спрабуе данесці адназначнае разуменне таго, што без ведання, прыняцця і асэнсавання праўды, якой бы «жахлівай і нязручнай», яна не была, немагчымы рух наперад, да будучыні, вызваленай ад ідэалагічнай хлусні, таталітарнага гвалту, сутнаснай несвабоды чалавека. «З хлусні ніякіх урокаў ня зробіш, апроч новай хлусні» [3, с. 4]. Хлусня – гэта шлях у небяспеку, шлях да самавынішчэння.

Як найвыдатнейшы гуманіст свайго часу, праз вайсковую праблематыку, нацыянальны кантэкст сваіх твораў выдатны беларускі пісьменнік ўзнімаўся да разумення і раскрыцця найважнейшых праблем агульначалавечага існавання: свабоды, выбару, чалавечнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Тычына, М. Пад знакам Быкава / М. Тычына // Быкаў В.У. Выбраныя творы / Васіль Быкаў; Уклад., прадм., камент. М. Тычыны. – Мн.: «Беларускі кнігазбор», 2004. – 672 с. [8] с.: іл. – («Беларускі кнігазбор»; сер. I. Мастацкая літаратура).
2. Бугаёў, Дз. Спавадальнае слова: Літаратурная крытыка, успаміны / Дз. Бугаёў. – Мн.: Маст.літ., 2001. – 327 с. іл.
3. Быкаў, В. Сьцяна / В. Быкаў. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2008. – 350с. – (Кнігарня «Наша Ніва»).

ОСМЫСЛЕНИЕ ВОЙНЫ В НЕМЕЦКОЙ ПОЭЗИИ БАРОККО И ЭКСПРЕССИОНИЗМА

Г.В. Синило

Белорусский государственный университет, Минск (Беларусь)

Пожалуй, впервые в истории человечества война как нравственная проблема была осмыслена в Библии, точнее – как абсолютно безнравственное и неугодное Богу состояние общества. Еще шумеры, перечисляя основополагающие *ме* («сути») – законы, положенные в основу бытия самими богами, называли среди них как нечто само собой разумеющееся и равнозначное войну и мир, ненависть и любовь. Понятно, что в реальной жизни и для шумерского сознания первое было со знаком «минус», а второе – со знаком «плюс». Однако в том и дело, что и то и другое следовало принять как данность, как божественное установление. Несомненно, это свидетельствует о еще слабой вычлененности этического начала в языческом сознании древних, как и в языческом сознании вообще. И только Единобожие, осмысливающее Бога как абсолютную Духовность и нравственный Абсолют, дает иной ракурс на решение проблемы: война, как и любое санкционирование насилия над человеком, убийства, – абсолютно неугодное Богу деяние, богопротивное состояние мира; человек, созданный по образу и подобию Божьему, не должен